

TÜRKİYE'DEKİ ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ YARDIMLARININ BÖLGESEL DAĞILIMI*

Ceren Büşra UZUN

Özet

Yoksulluk, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ciddi ekonomik ve sosyal dengesizlikler doğurmaktadır. Bu nedenle tüm ülkelerin öncelikle ele aldıkları konuların başında yoksullukla mücadele gelmektedir.

Son yıllarda birçok ülkede yoksullukla mücadelede kullanılan politika araçlarından bir tanesi Şartlı Nakit Transferleri(ŞNT) dir. ŞNT'de yoksul kesime, özellikle kadınlara ve çocuklara belirli koşulları yerine getirmeleri karşılığında nakdi yardımlar yapılmaktadır.

Bu çalışma ile Türkiye'de eğitim ve sağlık alanlarında uygulanan ŞNT yardımlarının bölgeler itibarıyla farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Çalışmadaki İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1 tabanlı haritalar, 2003 - 2010 yıllarına ait Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ŞNT veri tabanından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çalışma sonucu; hak sahibi hane sayısı ve başvuru sayısına göre kabul oranı dikkate alındığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri öne çıkmaktadır. Genel olarak genç nüfusu yoğun, düşük okuma yazma oranına sahip ve yüksek göç veren bölgelerde ŞNT hak sahibi hanelerin sayısı yüksek çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksullukla Mücadele, Sosyal Yardım, Hedefleme Mekanizması, Şartlı Nakit Transferi, Tematik Haritalama.*

THE REGIONAL DISTRIBUTION OF CONDITIONAL CASH TRANSFERS ASSISTANCE IN TURKEY

Abstract

Poverty causes major social and economic instabilities in both developed and developing countries. For this reason, fighting poverty is of great importance among the subjects which all countries consider.

In recent years, one of the most effective political methods that is used to fight poverty is Conditional Cash Transfers (CCT), used in many other countries. In CCT cash assistance is granted to the poor, primarily to women and children, in exchange to their realizing some specific conditions.

In this study, we tried to find out whether the regional distribution of CCT, which has been used in Turkey in the education and health fields since 2003, differentiates or not. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) Level 1 based maps of this study were extracted from the 2003 - 2010 CCT data of General Directorate of Social Assurances (SYGM).

According to the results of the study, the number of eligible households and the rate of accepted applications were considered Eastern and Southeastern Anatolia regions took place on the top. In general, the high number of households of CCT come out in regions where have high number of young population, low literacy rates and high migration rate.

Keywords: *Fighting Poverty, Social Assistance, Targeting Mechanism, Conditional Cash Transfers, Thematic Mapping.*

* Bu çalışma "Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi Yardımlarını Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Analiziyle Tahmini" adlı yüksek lisans tezinin bir kısmıdır.

GİRİŞ

Yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Dar anlamda yoksulluk, aç ve evsiz kalma durumuyken, geniş anlamda ise gıda, giyim ve barınma gibi olanakların yaşamı devam ettirmeye yetmesine karşın, toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir. Artan nüfus ve işsizlik oranları, yaşanan ekonomik ve siyasi krizler, birçok kişiyi etkisi altına alan açlık, kuraklık ve doğal felaketler gibi olumsuz etmenler yüzünden yoksulluk, son yıllarda yüksek oranlara ulaşmış ve toplumda artan kırılganlıklar etkisiyle daha da derinden yaşanır olmuştur. Ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal boyutlar göz önüne alındığında; yoksullukla mücadele politikalarının küresel boyutta öncelikle ele alınması gerekliliği ve eldeki kısıtlı kaynaklarla daha çok yoksul kesimin yaşam standartlarının artırılması fikri günümüz sosyal politikaları içinde öncelikli hale gelmiştir.

Günümüzde yoksulluk sorunu yalnızca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olmaktadır. Bu sebeple yoksullukla mücadele tüm dünya ülkelerinin karşı karşıya kaldığı bir problem halini almıştır. Bu noktada yoksulluğu ortadan kaldırmak amacıyla yoksulluğun toplum üzerinde bıraktığı yıpratıcı etkiyi hafifletmek ve dezavantajlı grupların toplumdan dışlanmasını engellemek temel hedef olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda etkin sonuçlar alabilmek için pek çok ülkede doğrudan yoksulluğa yönelik sosyal politikalar kullanılmaktadır. Son yıllarda özellikle sürekli yardıma ihtiyaç duyan dezavantajlı grupları hedef alan kamu harcamaları ile yoksullukla mücadele edilmekte ve yoksulların refah düzeyleri yükseltilebilmektedir. Eğitim ve sağlık gibi temel alanlarda dezavantajlı gruplara yapılan yardımlar ile beşeri sermayeye yatırım yapılması görüşü buna örnek olarak verilebilir.

Toplumdaki her kesimin eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanmasının kolaylaştırılması ve en yoksul kesimi hedefleyen daha etkili, kapsamlı ve düzenli sosyal koruma programlarının kullanılması gibi bazı sosyal politika araçlarının harekete geçirilmiş olması yoksullukla mücadele anlamında küresel boyutta gösterilen çabaları arasındadır. Son yıllarda ise dünyada yoksulluk olgusuyla mücadelede kullanılan sosyal politika araçlarının başında Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yardımları gelmektedir. ŞNT yoksulluk veya sahip olunan dezavantajlar nedeniyle eğitim ve sağlık gibi ana hizmetlerden mahrum kalan kişilere, belirli şartları gerçekleştirmeleri koşuluyla verilen ve genellikle hanedeki anne adına açılan hesaplara yatırılan nakdi bir sosyal yardım programıdır.

Bu çalışmada Türkiye’de yoksullukla mücadele amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından verilen ŞNT yardımlarının bölgeler itibarıyla farklılaşıp farklılaşmadığı, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1 tabanlı haritalar kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak ŞNT hakkında temel bilgiler açıklanmış, dünyada ve Türkiye’deki ŞNT örnekleri ile ilgili bilgiler verilmiş ve ardından ŞNT veri tabanının 2003-2010 yıllarına

ait sayısal bilgilerinden yararlanılarak hazırlanan haritalar eşliğinde Türkiye'deki ŞNT yardımının bölgeler arasındaki dağılımı incelenmiştir.

1. ŞNT NEDİR?

ŞNT, maddi yetersizlikler içinde bulunan ve toplumdan dışlanma riski taşıyan belli bir kesimi, özellikle çocukları ve kadınları hedef alarak, yoksulluk ile mücadele eden ve yardım başvurusunda bulunan kişilerin belirli şartları yerine getirmeleri durumunda verilen nakdi bir sosyal yardım programıdır. Temel iki özelliği sayesinde diğer yardım programlarından farklılık göstermektedir: Şartlılık ilkesi ve hedef kitle yaklaşımı.

1.1. Şartlılık İlkesi ve ŞNT

1990'lı yıllarda Latin Amerika ülkelerinde yeni bir nakit transferi sistemi olarak doğan ŞNT, o yıllarda uygulanmakta olan geleneksel nakdi sosyal yardım programlarından farklı olarak başvuru sahiplerinin belirli şartları yerine getirmesi durumunda veriliyor olması nedeniyle "şartlı" nakit transferleri olarak adlandırılmıştır. ŞNT genellikle, okul çağındaki çocukların eğitimlerini sürdürmeleri, okul öncesi çağıdaki çocukların sağlık kontrollerinin yaptırılması, hamile kadınların hem kendi sağlıklarını hem de doğacak çocuklarının sağlık kontrollerini aksatmamaları, anne adaylarının doğumlarını hastanede yapmaları şartı ile verilmektedir. Bunun dışında "şartlar", sağlık, beslenme ve istihdam gibi konular ile ilgili seminerlere katılım, %80-85 oranında okula devam zorunluluğunun sağlanması veya kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmemesi gibi programın amacına ve ülkede öncelikli olarak çözümlenmek istenen sorunlara göre değişiklik gösterebilmektedir.

ŞNT'nin temel bileşenlerinden olan şartlılık ilkesi, yoksul kesimin sadece ekonomik anlamda desteklenmesine değil, eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerle de desteklenmesine katkı sağlamaktadır. Çünkü ŞNT ile çocuklar, doğdukları günden (veya doğmadan önce) ilköğretim çağına gelene kadar sağlık "şartları" tarafından, okula başladıktan sonra da eğitim "şartları" tarafından çevrelenmektedir. Ayrıca şartlılık ilkesi ile hedef kitleye verilen yardımın amaca uygun hizmet etmesi sağlanmakta, en yoksul nüfusun temel sosyal haklara erişimi kolaylaştırılmakta ve hizmetlere erişimin artması ile bu hizmetlerin hem arzında hem de kalitesinde bir artışın meydana gelmesi beklenmektedir. Bunun yanı sıra şartlılık ilkesi ile yardım alan ailelerin çocuklarını okula gönderme veya çocuklarının aşlarını yaptırma gibi doğal yükümlülükleri de pekiştirilmektedir. Uygulama örnekleri incelendiğinde, yararlanıcı hanelerin davranışlarındaki bu tür olumlu sonuçların yanı sıra programdan yararlanamayan hanelerin davranışlarında da buna benzer önemli etkiler olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla programın taşıma etkileri de mevcuttur (Lehmann, 2010).

1.2. Hedefleme Mekanizması, Hedef Kitle ve ŞNT

ŞNT’de, toplumun belli bir kesimi bu yardımlardan yararlanmakta ve uygulamalarda genellikle toplumun en yoksul kesimi hedeflenmektedir. Hedef kitle çoğunlukla ekonomik güçlükler yüzünden çocuklarını okula gönderemeyen veya hane gelirini arttırmak için çocuklarını çalıştırmak zorunda kalan, temel eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden düzenli olarak yararlanamayan, nüfusun en yoksul kesimindeki ailelerden oluşmaktadır. Devlet tarafından sağlanmakta olan eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamayan, ekonomik şoklara karşı açık olan ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalan en yoksul kesimin tespit edilmesi için de uygulamaların çoğunda “hedefleme mekanizması” kullanılmaktadır. Özetle en yoksul kesim ile yoksul olmayan kesimi birbirinden ayırt edebilme özelliği olan hedefleme mekanizması, hedef kitleye ulaşmak için kullanılan yöntemler veya teknikler bütünüdür.

Ülkelerin sosyoekonomik, siyasi ve coğrafi yapısına göre değişiklik gösteren/farklılaşan hedef kitle yapısına rağmen uygulamalardaki ortak nokta, gerçekten ihtiyaç sahibi olan kişilerin hedef grup içinde yer almasını sağlayacak yöntemin bulunmasıdır. Buradaki en önemli nokta; hangi hedefleme mekanizması seçilirse seçilsin, yardımdan yararlanacak kişilerin objektif ve bilimsel bir yaklaşımla belirlenmesi gerektiğidir.

Tasarlanan programın içeriği, süresi, maliyeti, hedeflenen grubun hacmi ve demografik özellikleri bakımından farklılıklar karşısında ülkelerin seçtikleri hedefleme mekanizmaları da çeşitlilik göstermektedir. Hedef gruba ulaşmak için üç farklı yöntem kullanılmaktadır (Coady, Grosh, Hoddinott, 2003:13):

- Bireysel ve/veya hane halkı değerlendirmesini baz alan yaklaşım: Bireyin ve/veya hane halkının sosyal yardımdan yararlanmak için uygun olup olmadığının kararının verilmesi için bireyin ve/veya hanenin sahip olduğu imkânların doğrudan tespitinin yapılmasıdır. Doğrulanmış İmkân Testi, İmkân Testi, Temsili İmkân Testi, Toplum Tabanlı Hedefleme gibi yöntemler kullanılmaktadır (Karagöl, Yıldırım vd.).
- Belirli grup veya coğrafi bölgenin değerlendirilmesini baz alan grup hedeflemesi (kategorik) yaklaşımı: Önceden belirlenmiş bir kategoride yer alan kişilerin hepsinin yardımdan yararlanması fikrine dayanan bir hedefleme yöntemidir. Tek tek kişilerin hedeflenmesi yerine dezavantajlı gruplara yönelik bir hedefleme yapılmaktadır.
- Kişiye özel öz değerlendirme yaklaşımı: Programdan faydalanan yoksulların, yoksul olmayanlara göre daha fazla kazanım elde etmeleri sağlanmaktadır. Aslında her kesimden kişinin başvuru yapabiliyor olmasına rağmen, program yardımdan faydalanan kişilerin yoksulluk derecelerine göre daha yüksek bir kazanım elde edecekleri şekilde program tasarlandığı için üstü kapalı olarak sadece en yoksul kesimin başvuru yapması teşvik edilmektedir.

Hangi teknik seçilirse seçilsin, her sosyal yardım uygulamasında olduğu gibi ŞNT'de de en kritik nokta; yardım programı için ayrılan bütçe ile mümkün olduğunca daha geniş yoksul kitleye ulaşmak (Rawlings, Briere, 2006: 13), ihtiyaç sahiplerinin refah düzeylerini artırmak, yardım alan kişilerin hayatını kolaylaştırmak ve en etkin şekilde sorunu çözmektir. Buradan hareketle hedefleme mekanizmasının ortak amacının daha az maliyetle, daha etkin ve doğru bir biçimde yoksul ve yoksul olmayan kesimi birbirinden ayırmak olduğu söylenebilir (Coady, Grosh, Hoddinott, 2003). Pek çok ülkede bu yüzden, yoksulluktan en çok etkilenen en yoksul kesime öncelikli, hızlı ve doğru bir şekilde yardım yapılmasını sağlamak ve programın etkinliğini artırmak için hedefleme mekanizmaları kullanılmaktadır. Gerek ülkenin koşulları gerekse ulaşılacak istenilen amaçlar doğrultusunda toplumda hangi kesimin bu yardımdan yararlanabileceği, bu hedef kitleyi belirlerken kullanılacak yöntemin ne olacağı, kişilerin hangi şartları yerine getirmek zorunda olacağı, kişilerin ne kadar süreyle bu yardımları alacağı, kişilerin ne kadar yardım alacağı, uygulama sırasında paydaş kurumların hangileri olacağı ve ilgili kurumlar ile yapılacak bilgi alışverişinin kapsamının ne olacağı gibi kriterler uygulama öncesinde planlanmaktadır (Paque, ty.), (Castaneda, Lindert, 2005). ŞNT'de tasarım ve uygulama sırasında birçok detay bulunduğu için karmaşık bir yapı söz konusudur ve tasarım aşamasında hızlı karar verilmemesi gerekmektedir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ŞNT UYGULAMALARI

2.1. Dünyada ŞNT Uygulamaları

ŞNT, ilk olarak Orta ve Latin Amerika ülkelerinde uygulanmıştır. Başarılı örneklerin ülkeler arası transferi sayesinde Asya ve Afrika ülkelerine doğru yayılan ŞNT'de, özellikle eğitim, sağlık ve beslenme başlıkları altında yardımlar verilmektedir (Rawlings, Briere, 2006: 8). Bu başlıklardan sadece biri seçilerek oluşturulan ve yalnızca o alana yoğunlaşan programların yanı sıra başlıkların birkaçını veya tümünü kapsayan bütüncül yardım programları da bulunmaktadır.

Sadece eğitim sektörüne odaklanan ŞNT örnekleri, genellikle ilköğretim çağındaki çocukların okul hayatlarının devam ettirilmesine yöneliktir. Cinsiyet farklılaştırması yolu ile sadece kız öğrencilerine yönelik hazırlanmış uygulamalarla kız çocuklarının okullaşma oranını arttırmak ve erken yaşta evlenmelerini engellemek gibi amaçlar da bulunabilir (Chaudhury, Parajuli, 2006: 2). Sadece sağlık sektörüne odaklanan ŞNT örneklerinin birçoğunda ise okul öncesi yaş grubundaki çocukların düzenli olarak sağlık kontrollerinin yapılması önceliklidir. Kimi ülkelerde hamile ve lohusa kadınlara verilen ŞNT'ler ile anne ve bebeğin sağlık takiplerinin yapılması ön plana çıkartılmıştır. Bazı ülkelerde ise ülke sınırları içinde sık rastlanan hastalıklar ile savaşmak ve bu hastalıklardan etkilenen kesime destek vermek için başlatılan programlar bulunmaktadır. Ayrıca beslenme ile ilgili programlar da sağlık alanındaki ŞNT uygulamalarına örnektir. Hem sağlık hem de eğitim hizmet alanlarına yardım götüren uygulama-

larda ise okul öncesi yaş grubundaki çocuklar sağlık veya beslenme yardımları okul çağındaki çocuklar ise eğitim yardımları ile desteklenmektedir.

İster bireysel ister karma özellikte olsun, ŞNT ile kısa dönemde, temel hizmet alanlarında kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması, eğitim ve sağlık gibi öncelikli alanlarda kişilerin bu hizmetlere erişimlerinin artırılması, muhtaç kişilerin hane gelirlerine katkı yapılarak hayat standartlarının iyileştirilmesi, yoksulluğun kişiler üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin azaltılması hedeflenmektedir. Uzun dönemde ise beşeri sermayeye yapılan yatırım sonucunda sağlıklı ve bilinçli bireylerin yetiştirilmesi, yardım alanların olası ekonomik şoklara karşı daha dirençli kılınması, beşeri sermayeye yapılan her bir katkının büyüme rakamları üzerinde olumlu sonuçlarının görülebilmesi, yoksulluğun “miras” olarak kuşaktan kuşağa geçişinin kırılması ve kadınların toplumdaki yerinin güçlendirilmesi arzulanmaktadır.

ŞNT uygulamalarının çoğunda, yoksul kesimde bulunan çocukların eğitim ve sağlıklarına yatırım yapılarak, toplumda fırsat eşitliğinin yaratılması, çocuk yoksulluğunun azaltılması ve çocuğun erken yaşta çalışmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu uygulamalardaki ortak düşünce, yoksulluğun yaratmış olduğu güçlükler içinde hayata başlayan çocukların daha donanımlı, daha bilgili ve daha sağlıklı bireyler olabilmesini sağlamaktır. Bu sayede yoksulluğun miras olarak bir sonraki kuşağa bırakılmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Program kapsamında sağlıklı ve eğitimli nesiller yetiştirme fikri, Türkiye, Filipinler, Brezilya gibi birçok ülkede yardımların hanedeki kadına aktarılması ile pekiştirilmektedir. ŞNT programlarının birçoğunda, nakit yardımlar, hedef kitle içinde yer alan anneler adına açılan hesaplara yatırılmaktadır. Kısıtlı miktarda yapılan yardımların anne vasıtasıyla haneye iletiliyor olması ve ailelerdeki kadını/anneyi hedef almasının nedeni, şüphesiz günümüz aile yapısında kadının hanede çocukları yetiştirme konusunda erkeğe göre daha çok sorumluluk üstlenebilmesi, çocukların ihtiyaçlarına daha duyarlı olabilmesi ve genelde hanede daha az ekonomik güce sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece ailede, dolayısıyla toplumda, kadının ekonomik ve sosyal durumunu desteklemek ve kadının statüsünü yükseltmek de hedeflenmektedir (Rawlings, Briere, 2006: 18).

Ödemeler, Arjantin/Programa Familias’da olduğu gibi banka veya Endonezya/Jaring Pengamanan Sosial’da olduğu gibi postane kanalı ile yapılabilmektedir. Yardımlar Kamboçya/Cambodia Education Sector Support Project’deki gibi nakit, Ekvator Hükümet/Bono de Desarrollo Humano-BDH’deki gibi banka kartı/hesabı ile Dominik Cumhuriyeti/Solidaridad Programı’ndaki gibi programa özel hazırlanan kartlar aracılığıyla sunulabilmektedir. Birçok ülkede bu ödemelerin ve gerçekleştirilmesi zorunlu olan şartların takipleri izleme mekanizmaları ile kontrol edilmektedir.

Türkiye, Brezilya, Kolombiya, El Salvador, Jamaika gibi birçok ülkede ŞNT uygulaması kamu kurumu tarafından devlet eliyle yürütülmektedir. Bu gibi uygulamalarda; yoksullukla mücadele sorumluluğu devlet ile yoksul aileler arasında paylaştırıldığı ve her iki tarafın üstüne düşeni yapması sağlandığı için karşılıklı bir sözleşme özelliği taşımaktadır. İster kriz anında olsun ister olmasın, “yoksulun yanında olma” mesajı taşıdığı için politik çekiciliğe de sahip olan ŞNT'nin ölçülebilir ve sürdürülebilir bir özelliğe sahip olduğu sürece devlet politikalarının etkin bir şekilde yürütülmesi için ideal bir araç olduğu söylenebilir. Buradaki en önemli nokta, uzun dönemli hedeflere ulaşılabilmesi ve etkin sonuçların alınabilmesi için politikayla ilgili yönetim kadrosunun değişiminden ŞNT'nin etkilenmemesi (Mongiorgi, Bloom, 2006) ve uygulamanın hükümet değişikliklerine konu olmamasıdır (Cecchini, 2009). Ayrıca hak sahibi hanenin şartları yerine getirme çabası, devletin de program şartlarını içeren hizmet sektörünün arz yanını güçlendirme isteği ile yaratılan eşgüdüm sonucunda hizmetlere ve ilgili politikalara da katkı sağlanmaktadır (Rawlings, Rubio, 2003).

2.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede ŞNT Uygulaması

Türkiye’de yoksullukla mücadelede ŞNT uygulaması ilk defa Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) ile başlatılmıştır. Bu proje, 2000’li yıllarda yaşanan ekonomik krizler sonrasında T.C. Hükümeti ve Dünya Bankası arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanmış ve 28 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir (www.sydgm.gov.tr). Hızlı Yardım (Uyum) Bölümü ve Yatırım Bölümü olmak üzere 2 ana bölümden oluşan SRAP; Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin yoksul gruplar üzerindeki etkilerini azaltmak, yoksulluğun nesilden nesile miras kalmasını engellemek, yoksul vatandaşların yaşam düzeylerini yükseltmek, toplumda gelir dağılımını daha adil hale getirmek, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimi kolaylaştırmak ve bu hizmetlerin arz kalitesini arttırmak hedefiyle yola çıkan karma bir kredidir (Zabcı, 2003). Hızlı Yardım (Uyum) Bölümü içinde yer alan ŞNT ile nüfusun en yoksul %6’sını hedefleyen bir sosyal güvenlik ağı oluşturulması amaçlanmıştır. Ailelere, çocuklarını temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalandırması koşuluyla, nakit yardımların yapılması öngörülmüştür. Dolayısıyla Türkiye’deki yoksul kesimin daha sistematik yardıma ihtiyaç duyduğu gerekçesiyle başlatılan SRAP, hem ŞNT uygulamaları kapsamında hem de nakit sosyal yardımı yerleştirme açısından Türkiye’de bir ilk olmuştur (Gürses, 2007: 71).

Halk arasında “Öğrenci Parası” veya “Çocuk Parası” adıyla bilinen ŞNT, 2003 yılında Kahramanmaraş/Göksu, Gaziantep/Yavuzeli, Sinop/Durağan, Ankara/Keçiören, Çankırı/Merkez ve Karadeniz/Ereğli olmak üzere 6 ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmıştır. Uygulama, 2004 yılından itibaren kademeli olarak yurt genelinde yaygınlaştırılmıştır. SRAP’ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlandırılması ile ŞNT kapsamındaki tüm uygulamalara SYGM bünyesinde devam edilmiştir (SYDGM, 2009).

2.3. Türkiye’de Hedef Kitle ve Bileşenler

ŞNT; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında olan, Sosyal Güvenlik Kurumu’na tabi olmayan, ekonomik güçlükler nedeniyle kendisi veya çocukları temel sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanamayan ve düzenli bir geliri olmayan nüfusun en yoksul %6’lık kesimini hedef grup seçen bir sosyal yardım programıdır. En düşük gelir dilimini hedef kitle olarak alan ŞNT kapsamında; Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları sunulmaktadır.

Şartlı Eğitim Yardımları; nüfusun en yoksul %6’lık kesiminde yer alan ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan hanelere eğitim çağındaki çocuklarını okula kayıt ettirmeleri, eğitimi devam eden ilk ve orta öğretim çağındaki çocukların aylık en az %80 oranında okula devam etmeleri ve aynı sınıfları birden fazla tekrar etmemeleri şartıyla verilen nakit yardımlardır. Buradaki temel amaç, çocukların temel eğitime devam edebilmelerini teşvik etmektir.

Şartlı Sağlık Yardımları; nüfusun en yoksul %6’lık kesiminde yer alan ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli sağlık kontrollerine götürmeyen, doğum sonrası aşuların yapılması, gelişim ve büyümenin gözlemlenmesi gibi sağlık ve beslenme gibi temel hizmetlerden yeterince yararlanamayan haneleri kapsayan nakit yardımlardır. Hanedeki çocukların sağlık kontrollerinin düzenli yapılması şartı ile verilmektedir. Verilen yardımların, beslenme ihtiyaçlarını ve kişilerin kontroller için kuruma geliş gidiş masraflarını karşılayacak miktarda olmasına özen gösterilmektedir (Esenyel, 2009: 23). Şartlı Sağlık Yardımlarına 2005 yılında eklenen gebelik bileşeni ile hedef gruba anne adayları da dâhil edilmiş ve Şartlı Sağlık Yardımlarının çapı genişletilmiştir. Şartlı Sağlık Yardımları Gebelik Bileşeni; nüfusun en yoksul %6’lık kesiminde yer alan gebe kadınların gebelikleri boyunca aylık kontrollerini aksatmamaları, doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri, doğum sonrası bakım hizmetlerini ilgili sağlık kuruluşlarında yaptırmaları şartı ile verilen nakit yardımıdır. Gebelik bileşeni yardımı ile doğum öncesinde gebelik risklerinin önlenmesi, doğumun hastanede yapılması, gebelik sırasında yaşanabilecek sorunların önlenmesi ve lohusalık dönemi boyunca sağlık kontrollerinin yapılması amaçlanmaktadır.

2.4. Türkiye’de Hedefleme Mekanizması

Türkiye’deki ŞNT uygulamasında, hanelerin sosyoekonomik özelliklerinin sorgulandığı ve Tamsili İmkân Testi kullanılarak geliştirilen ekonometri temelli bir puanlama formülü kullanılmaktadır. ŞNT yardımlarından yararlanacak fayda sahiplerinin belirlenmesine yönelik geliştirilen bu puanlama formülü, hane halklarının refah düzeyi (kişi başı gelir veya tüketim harcaması) ile ilişkili olduğu tespit edilen sosyoekonomik ve demografik sorulara dayalı bir araştırmadır. Regresyon analizi ile puanlama formülünde kullanılacak ilgili değişkenlerin ağırlıkları elde edilmiştir. Haneler, hane

yoksulluğu bakımından sıralanmış ve bir kesme noktası belirlenmiştir. Puanlama formülünde bu kesme noktasının altında kalan başvurular ŞNT programından faydalanmaya hak kazanan haneler, üstünde kalanlar ise hak kazanamayan haneler olarak değerlendirilmektedir. Bu formüle ait bilgileri içeren bir ŞNT Başvuru Formu tasarlanmış ve SYD Vakıfları aracılığıyla hanelerin bu forma verdiği cevaplar yazılım programına girilmiştir (Ortakaya, 2009: 25-26).

2.5. Türkiye'de Başvuru Süreci

Başvurular, 3294 Sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmektedir. Bu nedenle, yardımdan faydalanabilmek için SYD Vakıfları'na başvuran kişinin ya da eşinin herhangi bir sosyal güvencesinin olmaması, haneyi geçindirmeye yetecek miktarda gelirin ya da mal varlığının bulunmaması ve yardım kategorisinde değerlendirilebilecek çocuk veya hamile kadının bulunması gerekmektedir. SYD Vakıflarına fayda sahibi çocuk/çocuklar için başvurular; anneleri, anneleri yoksa babaları veya 18 yaşını doldurmuş hane ferdi tarafından yapılmaktadır. Eğer çocuk anne-babası ile birlikte yaşamıyor ise başvuruyu çocuğun yasal vasisi yapmaktadır.

SYD Vakıflarına başvuran kişilerin öncelikli olarak ŞNT Başvuru Formu'ndaki soruları doğru bir şekilde cevaplamaları gerekmektedir. Beyana göre oluşturulan bilgiler Vakıf görevlileri tarafından ŞNT sistemine aktarılmaktadır. ŞNT yazılımı tarafından kişinin başvuru formu bilgileri esas alınarak bir "fakirlik puanı" hesaplanmakta ve çevrimiçi sistem sayesinde kişilerin veri doğrulama işlemleri yapılmaktadır. Daha sonra kesme noktasının altında puan alan başvuru sahiplerinin evlerine gidilerek başvuru formunda beyan edilen bilgilerin doğruluğu teyit edilmektedir. Fakirlik puanı yeterli olan ve hane ziyaretleri sonucunda gerçek bilgileriyle başvuru yaptığı ispatlanan kişiler ise hak sahibi olmaktadır. Hak sahibi olan hanelerin sosyoekonomik ve demografik durumlarındaki değişiklikler belirli zaman aralıklarında güncellenmekte ve mevcut durumları sistemde izlenmektedir.

2.6. Türkiye'de Takip ve İzleme Mekanizması

Şartlılık ilkesi için belki de en önemli nokta, ölçülebilir, uygulanabilir ve takibi çok maliyetli olmayan şartların seçilmesi gerekliliğidir. Şartlılık ilkesinin sonuçları kontrol mekanizması ile izlendiği takdirde devlete, hangi hanenin en yoksul olduğu, kimin özel bakıma ihtiyacı olduğu, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin sunumunda nerelerde sıkıntı yaşandığı gibi bilgiler de aktarılabilir. Fayda sahiplerinin düzenli olarak ŞNT yardımlarını alabilmeleri için yerine getirmek zorunda olduğu şartlarının takip edilmesi, izlenmesi ve dağıtılan yardımların kontrolünün yapılabilmesi için SYGM; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)/E-Okul ve Sağlık Bakanlığı/Aile Hekimliği Bilgi Sistemi (AHBS) başta olmak üzere birçok kurum ile anlık veri alışverişine olanak sağlayan bir bilişim altyapısı oluşturmuştur¹. Böylece MEB E-Okul Sistemi üzerinden; ŞNT eğitim

1 SYGM ile TÜBİTAK'ın birlikte yürüttüğü Bütünleşik Projesi hakkında detaylı bilgi için <http://g222.uekae.tubitak.gov.tr/butunlesik/>

yardımlarından faydalanan kişilerin eğitim devam durumu ve başarı takibi benzer şekilde Sağlık Bakanlığı AHBS üzerinden de ŞNT Sağlık Yardımlarından faydalanan kişilerin ve anne adaylarının sağlık devam ve gebelik takibi yapılmaktadır. Fayda sahibi kişinin sistem üzerinden T.C. numarası, adı, soyadı, yaşı, sınıfı, okulu, not ortalaması, okula devam durumu, sağlık (muayene) kontrolü yapılan sağlık biriminin adı veya hamileliklerine ilişkin bilgilerine ulaşılarak kişinin düzenli olarak yardım alabilmesi için gerekli olan şartları yerine getirip getirmediği takip edilmektedir. Fayda sahibinin okula kayıt olmadığı, okula gerekli devamı sağlamadığı, 0-6 yaş arası çocukların Sağlık Bakanlığı tarafından önceden belirlenen tarihlerde sağlık kurumlarına götürülmediği veya gerekli sağlık kontrollerinin yapılmadığı vb. durumlarda program şartları yerine getirilmediği için hak sahipliği askıya alınmaktadır.

Bilişim altyapısına geçilmeden önce tüm bu izleme süreçleri, takip formları ile kontrol edilmekte, ilgili okullara ve sağlık kurumlarına gönderilen eğitim, sağlık ve gebelik takip formları kontrolü yapan görevli kişiler tarafından doldurularak, ilgili SYD Vakfına teslim edilmekteydi. İlgili kurumlardan/okullardan gelen geri bildirimlerin sisteme girilmesi ile hak sahiplerinin yardım alıp alamayacakları belirlenmekteydi.

2.7. Türkiye'de Ödeme Bilgileri ve Yardım Miktarları

ŞNT Eğitim ve Sağlık Yardımlarına ilişkin ödemeler, Ziraat Bankası ve Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü (PTT) aracılığı ile doğrudan anneler adına açılan ŞNT hesaplarına yapılmaktadır (SYDGM, 2008: 45).

ŞNT kapsamındaki ödeme miktarları yardım kategorisine, faydalanıcının cinsiyetine, yaşına ve sınıfına göre değişiklik göstermektedir.

ŞNT Eğitim Yardımları kapsamında; okulların açık olduğu 9 ay süresince 2 ayda bir ödeme yapılmaktadır. Ödeme miktarları aşağıdaki gibidir:

- İlköğretime devam eden kız öğrenciler için aylık 35 TL,
- İlköğretime devam eden erkek öğrenciler için aylık 30 TL,
- Ortaöğretime devam eden kız öğrenciler için aylık 55 TL,
- Ortaöğretime devam eden erkek öğrenciler için aylık 45 TL.
- ŞNT Sağlık Yardımları kapsamında;
- 0-6 yaş arası kız ve erkek çocuklar için 30 TL verilmektedir.

ŞNT sağlık yardımları gebelik bileşeni kapsamında ödeme miktarları aşağıdaki gibidir:

- Anne adaylarının gebelik boyunca gittiği muayene başına 30 TL,
- Doğumun hastanede yapılması halinde bir kereye mahsus 70 TL,
- Doğumdan sonra 2 kereye mahsus aylık 30 TL ödeme yapılmaktadır.

2003-2010 dönemine ait ŞNT eğitim ve sağlık yardımı için aktarılan kaynak miktarı ve fayda sahibi çocuk/kişi sayısı Tablo 1'de gösterilmiştir. Çocuk/kişi sayısı sütunlarında yazan değerler ait olduğu yılsonu itibarıyla sistemdeki aktif fayda sahibi çocuk sayısını, aktarılan kaynak sütununda yazan değerler ise ait olduğu yılsonu itibarıyla aktarılan toplam kaynak miktarını göstermektedir (SYDGM, 2010). Tablo 1'e göre; 2010 yılına kadar aktarılan kaynak miktarlarında genelde giderek artan bir trendin olduğu söylenebilir. 2010 yılı kaynak miktarındaki düşüş uygulamaya başlatılan bilişim altyapısı sayesinde, şartları yerine getirmeyen kişilerin elenmesi veya kontrol mekanizması ile yanlış beyan veren kişilerin sistemden düşülmesi ile sağlanan kaynak tasarrufunu göstermektedir.

2010 sonu itibarıyla 2.172.750 çocuğun ŞNT Eğitim Yardımından yararlanabilmesi için 267,11 milyon TL, 775.204 kişinin de ŞNT Sağlık Yardımından faydalanabilmesi için 73,40 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

Tablo 1: 2003–2010 Dönemine Ait ŞNT Eğitim ve Sağlık Yardımı İçin Aktarılan Kaynak Miktarı ve Fayda Sahibi Çocuk/Kişi Sayısı

YIL	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)		Çocuk / Kişi Sayısı	
	ŞNT Sağlık	ŞNT Eğitim	ŞNT Sağlık	ŞNT Eğitim
2003	0,80	1,59	24.644	59.206
2004	16,67	66,76	329.833	697.307
2005	61,29	180,13	731.784	1.266.331
2006	103,57	240,27	876.978	1.563.253
2007	95,94	224,45	999.041	1.757.187
2008	118,32	290,64	1.026.725	1.951.420
2009	138,78	345,05	836.506	2.066.869
2010	73,40	267,11	775.204	2.172.750

3. TÜRKİYE'DE ŞNT'NİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Bu çalışmada Türkiye'deki ŞNT uygulamasının ve dolaylı olarak yoksulluk ve yoksullukla mücadelenin bölgeler itibarıyla farklılaşıp farklılaşmadığı, haritalar kullanılarak araştırılmıştır.² Bu bölümde ŞNT uygulaması ile ilgili tüm veriler, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1 üzerinden anlatılmıştır.

İBBS Düzey 1 Sınıflandırması göz önüne alınarak hazırlanan Tablo 2'de; Türkiye'nin 2003-2010/Ocak tarihlerine ait ŞNT verileri incelenmiştir. Bu tabloda ilk iki sütun İBBS Düzey 1 Sınıflandırması kodunu ve Düzey 1 Bölge Birimlerinin isimlerini göstermektedir. Diğer sütunlarda sırasıyla; ŞNT Hak Sahibi Olamayan Hane Sayısı ve Oranı, ŞNT Hak Sahibi Hane Sayısı ve Oranı, ŞNT Programına Başvuran Hane Sayısı ve Oranı, Düzey 1 Bölge Birimlerindeki Hane Sayısı ve Oranı, Hak Sahibi Olamayan Hanelerin Toplam Başvuru Sayısına Oranı, Hak sahibi Olan Hanelerin Toplam Başvuru Sayısına Oranı, Hak sahibi Olamayan Hanelerin Düzey 1 Bölge Birimlerindeki Hane Sayısına Oranı, Hak Sahibi Olan Hanelerin Düzey 1 Bölge Birimlerindeki Hane Sayısına Oranı ve Toplam Başvuru Sayısının Düzey 1 Bölge Birimlerindeki Hane Sayısına Oranı yer almaktadır.

Tablo 2'ye göre, Türkiye'de 2003-2010/Ocak tarihleri arasında ŞNT yardımlarına 1.758.182³ hane başvuru yapmıştır. ŞNT yardımları için yapılan toplam başvuru sayısının İBBS Düzey 1 Sınıflandırmasına göre coğrafi dağılımı tematik haritalama yöntemi ile Harita 1'de verilmiştir. Harita 1'de incelenen değişkenin renk kodları, sınıf aralıkları ve sınıf aralığına düşen bölge sayıları haritanın sağ alt köşesinde bulunan bilgi kutusunda açıklanmaktadır. Açık renkli bölgeler koyu renkli bölgelere göre daha az toplam başvuru sayısına sahiptir.

Buna göre; toplam başvuru sayısı bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) %25,87 ile ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla %14,76 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B), %13,69 ile Akdeniz Bölgesi (TR 6), %7,28 ile Ege Bölgesi (TR 3), %7,11 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A), %6,68 ile Batı Karadeniz Bölgesi (TR 8), %5,90 ile Orta Anadolu Bölgesi (TR 7), %4,87 ile İstanbul Bölgesi (TR 1), %4,35 ile Batı Anadolu Bölgesi (TR 5), %3,98 ile Doğu Karadeniz Bölgesi (TR 9), %3,23 ile Doğu Marmara Bölgesi (TR 4), %2,29 ile Batı Marmara Bölgesi (TR 2) izlemektedir. Bölgelerin almış olduğu başvuru sayısı göz önüne alındığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir.

Toplam başvuru sayısı bakımından ilk sıralarda yer alan bölgeler incelendiğinde; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden (TR C) alınan başvuru sayısı o bölgedeki toplam hane

2 Bu başlık altında gösterilen tüm tablo ve haritalar yazarın "Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi Yardımlarını Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Analiziyle Tahmini" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Söz konusu tablo ve haritalar, 2003 - 2010 yıllarına ait Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ŞNT veri tabanı kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

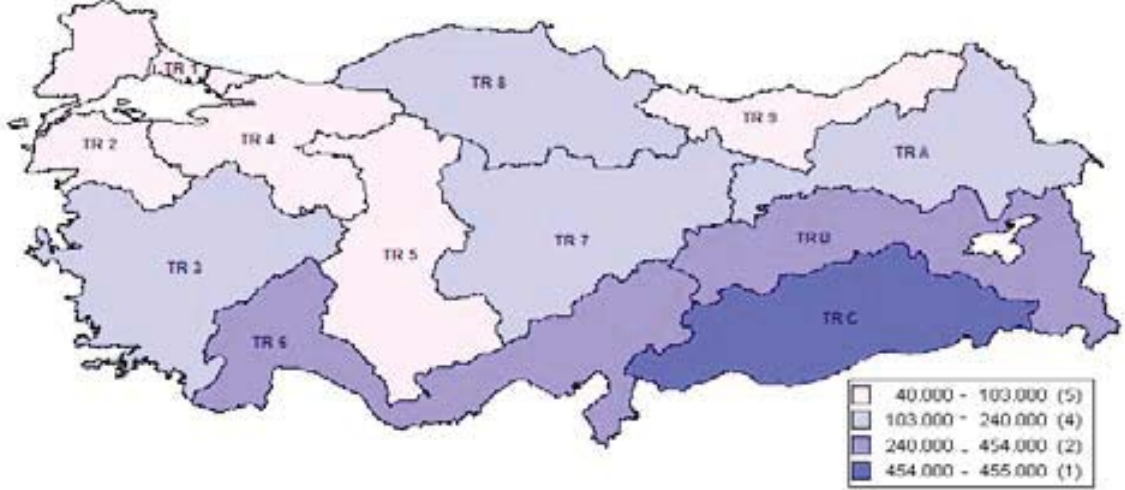
3 2003 - 2010 / Ocak ŞNT veri tabanından çekilen yardım başvuru sayısı toplam 1.777.295'tir. Verilerde eksik gözlemler veya hatalı girişlere yönelik bir düzenleme yapılmış, sayı 1.758.182'ye düşmüştür. Bundan sonraki yorumlar ve analizler bu çerçevede sayısından devam edecektir.

Tablo 2: İBBS Düzey 1 Sınıflandırmasına Göre Türkiye'deki ŞNT'nin Sayısal Görünümü

İBBS Düzey 1 Bölge Birimleri	Hak Sahibi Olamayan Hane		Hak Sahibi Hane		Başvuran Hane		Hane*		Hak Sahibi Olamayan Hane / Başvuran Hane Sayısı	Hak Sahibi Hane / Başvuran Hane Sayısı	Hak Sahibi Olamayan Hane / Bölgedeki Hane Sayısı	Hak Sahibi Hane / Bölgedeki Hane Sayısı	Başvuran Hane / Bölgedeki Hane Sayısı
	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)					
TR1 İstanbul	65.707	9,80	19.915	1,83	85.622	4,87	4.015.618	21,79	76,74	23,26	1,64	0,50	2,13
TR2 Batı Marmara	23.233	3,47	17.046	1,57	40.279	2,29	1.067.804	5,79	57,68	42,32	2,18	1,60	3,77
TR3 Ege	78.433	11,70	49.548	4,56	127.981	7,28	2.624.143	14,24	61,28	38,72	2,99	1,89	4,88
TR4 Doğu Marmara	38.891	5,80	17.944	1,65	56.835	3,23	2.064.277	11,20	68,43	31,57	1,88	0,87	2,75
TR5 Batı Anadolu	42.916	6,40	33.538	3,08	76.454	4,35	1.791.405	9,72	56,13	43,87	2,40	1,87	4,27
TR6 Akdeniz	110.718	16,51	130.015	11,95	240.733	13,69	2.145.949	11,65	45,99	54,01	5,16	6,06	11,22
TR7 Orta Anadolu	48.743	7,27	54.928	5,05	103.671	5,90	793.587	4,31	47,02	52,98	6,14	6,92	13,06
TR8 Batı Karadeniz	62.820	9,37	54.564	5,02	117.384	6,68	990.504	5,38	53,52	46,48	6,34	5,51	11,85
TR9 Doğu Karadeniz	29.992	4,47	40.044	3,68	70.036	3,98	516.246	2,80	42,82	57,18	5,81	7,76	13,57
TR A Kuzeydoğu Anadolu	25.904	3,86	99.063	9,11	124.967	7,11	369.047	2,00	20,73	79,27	7,02	26,84	33,86
TR B Ortadoğu Anadolu	50.330	7,51	209.097	19,22	259.427	14,76	572.067	3,10	19,40	80,60	8,80	36,55	45,35
TR C Güneydoğu Anadolu	92.726	13,83	362.067	33,29	454.793	25,87	1.476.674	8,01	20,39	79,61	6,28	24,52	30,80
TOPLAM	670.413	100	1.087.769	100	1.758.182	100	18.427.322	100	38,13	61,87	3,64	5,90	9,54

* 2009 hane sayılarının İBBS Düzey 1 Bölgelerine göre dağılımı hesaplamalarımız sonucu bulunmuştur.

Harita 1: Toplam Başvuru Sayısının İBBS Düzey 1 Bölge Birimlerine Göre Dağılımı

sayısının %30,80'ini, Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nden (TR B) alınan başvuru sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %45,35'ini ve Akdeniz Bölgesi'nden (TR 6) alınan başvuru sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %11,22'sini kapsadığı görülmektedir. Türkiye genelindeki hanelerin ise %9,54'ünün başvuru yaptığı ifade edilebilir.

Türkiye genelinde toplam başvuru sayısı bakımından öne çıkan iller Harita 2'de gösterilmiştir. Haritada yer alan bilgiler il adı ile düşen başvuru sayısı ve bu rakamın toplam başvuru sayısına oranını göstermektedir. Öne çıkan iller sırasıyla; Diyarbakır, Van, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Gaziantep, Mardin, İçel, Adıyaman ve Hatay iken Bayburt, Tunceli, Çanakkale, Çankırı, Bartın, Artvin, Burdur, Yalova, Karabük illeri ise düşük başvuru sayısına sahip olan illerdir.

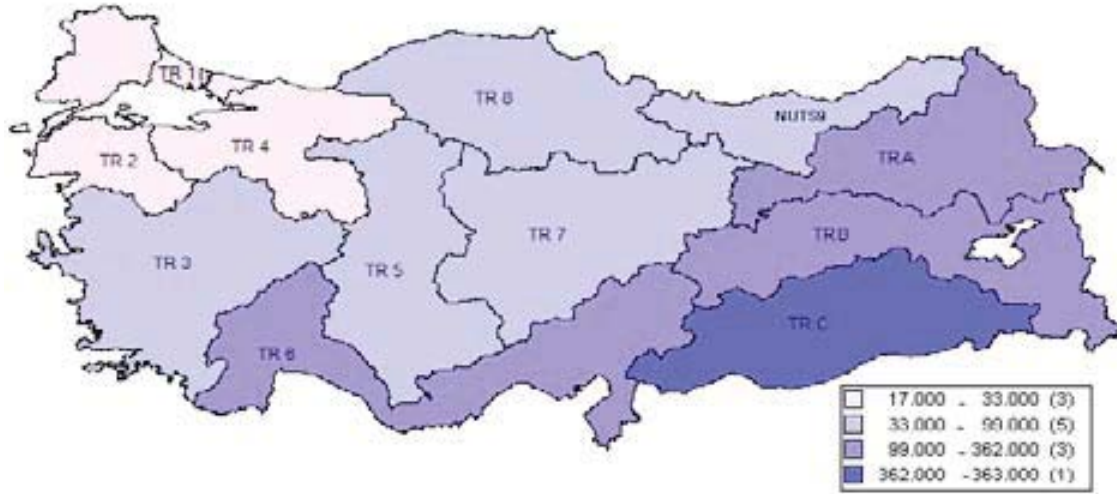
Harita 2: Toplam Başvuru Sayısına Göre İllerin Dağılımı

Tablo 2'ye göre Türkiye'de 2003-2010/Ocak tarihleri arasında ŞNT yardımlarına başvuru yapan 1.758.182 hanenin 1.087.769'unun başvurusu kabul edilmiştir ve hak sahibi olan haneler toplam başvuru sayısının %61,87'sini oluşturmaktadır. Türkiye geneline bakıldığında 2009 yılında toplam 18.427.322 hane bulunmaktadır (www.tuik.gov.tr/ gelirdagitmap/genel.zul). ŞNT ile desteklenen hane sayısının bu sayıya oranı ise %5,90'dır. Ülkemizdeki ŞNT uygulamasının nüfusun en yoksul %6'lık kesimine ulaşma kriteri göz önüne alındığında bu iki oranın birbirini yakaladığı görülmektedir.

Hak sahibi olan hanelerin İBBS Düzey 1 Sınıflandırmasına göre coğrafi dağılımı tematik haritalama yöntemi ile Harita 3'te verilmiştir. Harita 3'te incelenen değişkenin renk kodları, sınıf aralıkları ve sınıf aralığına düşen bölge sayıları haritanın sağ alt köşesinde bulunan bilgi kutusunda açıklanmaktadır. Koyu renkli bölgelerde açık renkli bölgelere göre daha çok hak sahibi hane bulunmaktadır.

Harita 3: Hak Sahibi Hane Sayısının İBBS Düzey 1 Bölge Birimlerine Göre Dağılımı

Buna göre hak sahibi hane sayısı bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) %33,29 ile ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla %19,22 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B), %11,95 ile Akdeniz Bölgesi (TR 6), %9,11 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A), %5,05 ile Orta Anadolu Bölgesi (TR 7), %5,02 ile Batı Karadeniz Bölgesi (TR 8), %4,56 ile Ege Bölgesi (TR 3), %3,68 ile Doğu Karadeniz Bölgesi (TR 9), %3,08 ile Batı Anadolu Bölgesi (TR 5), %1,83 ile İstanbul Bölgesi (TR 1), %1,65 ile Doğu Marmara (TR 4), %1,57 ile Batı Marmara (TR 2) izlemektedir. Harita 1'de olduğu gibi Harita 3'te de Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde bir yoğunlaşma bulunmaktadır.

Hak sahibi hane sayısı bakımından ilk sıralarda yer alan bölgeler incelendiğinde; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki (TR C) hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %24,52'sini, Ortadoğu Anadolu Bölgesi'ndeki (TR B) hak sahibi hane sayısının

o bölgedeki toplam hane sayısının %36,55'ini ve Akdeniz Bölgesi'nden (TR 6) alınan başvuru sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %6,06'sını kapsadığı görülebilir. Türkiye genelindeki hanelerin %5,90'ının hak sahibi olduğu ifade edilebilir.

Türkiye genelinde hak sahibi hane sayısı bakımından öne çıkan iller Harita 4'te gösterilmiştir. Haritada yer alan bilgiler, il başına düşen hak sahibi hane sayısı ve bu rakamın toplam hak sahibi hane sayısına oranını göstermektedir. Öne çıkan iller sırasıyla; Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Adana, Adıyaman, Şırnak, Ağrı ve Erzurum iken, Bolu, Bilecik, Burdur, Karabük, Yalova, Çanakkale, Bingöl illeri düşük başvuru sayısına sahip olan illerdir.

Harita 4: Hak Sahibi Hane Sayılarına Göre İllerin Dağılımı

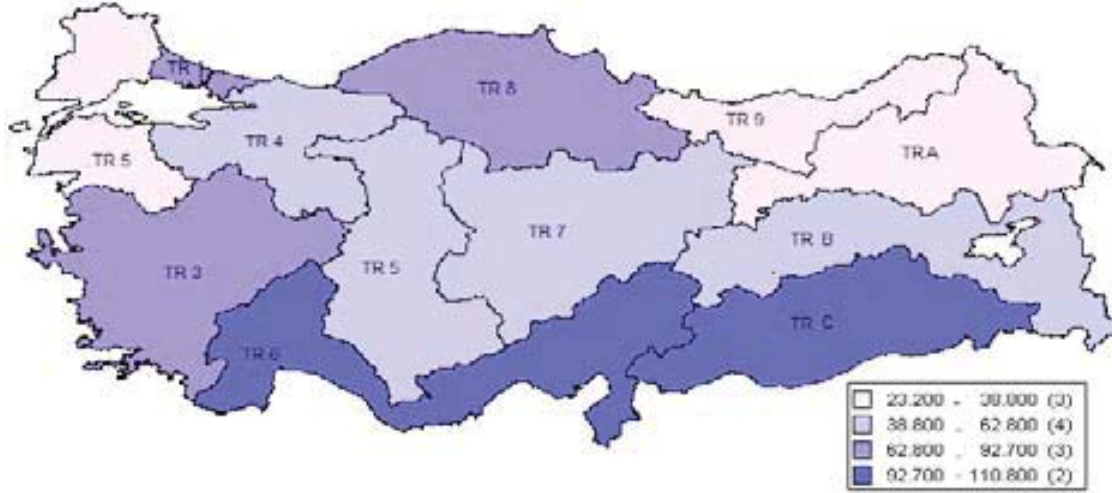

Tablo 2'ye göre, Türkiye'de 2003-2010/Ocak tarihleri arasında ŞNT yardımlarına başvuru yapan 1.758.182 hanenin 670.413'ünün başvurusu reddedilmiştir. Hak sahibi olamayan haneler toplam başvuru sayısının %38,1'ini oluşturmaktadır.

Hak sahibi olamayan hanelerin İBBS Düzey 1 Sınıflandırmasına göre coğrafi dağılımı tematik haritalama yöntemi ile Harita 5'te verilmiştir. Harita 5'te incelenen değişkenin renk kodları, sınıf aralıkları ve sınıf aralığına düşen bölge sayıları haritanın sağ alt köşesinde bulunan bilgi kutusunda açıklanmaktadır. Koyu renkli bölgelerde açık renkli bölgelere göre daha çok hak sahibi olamayan hane bulunmaktadır.

Buna göre, hak sahibi olamayan hane sayılarının değerlendirilmesi yapıldığı zaman %16,51 ile Akdeniz Bölgesi (TR 6) birinci, %13,83 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) ikinci ve %11,70 ile Ege Bölgesi (TR 3) üçüncü sırada yer almaktadır. Bu bölgeleri %9,80 ile İstanbul Bölgesi (TR 1), %9,37 ile Batı Karadeniz Bölgesi (TR 8), %7,51 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B), %7,27 ile Orta Anadolu Bölgesi (TR 7), %6,40 ile

Harita 5: Hak Sahibi Olamayan Hanelerin
İBBS Düzey 1 Bölge Birimlerine Göre Dağılımı

Batı Anadolu Bölgesi (TR 5), %5,80 ile Doğu Marmara Bölgesi (TR 4), %4,47 ile Doğu Karadeniz Bölgesi (TR 9), %3,86 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A), %3,47 ile Batı Marmara Bölgesi (TR 2) izlemektedir. TR C ve TR 6'nın başvurusu red olan hane sayısı sıralamasında ilk sıralarda yer alması şaşırtıcı değildir. Çünkü toplam başvuru sayısı diğer bölgelere göre daha yüksektir.

Hak sahibi olamayan hane sayıları bakımından ilk sıralarda yer alan bölgeler incelendiğinde; Akdeniz Bölgesi'ndeki (TR 6) hak sahibi olamayan hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %5,16'sını, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki (TR C) hak sahibi olamayan hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %6,28'ini, Ege Bölgesi'ndeki (TR 3) hak sahibi olamayan hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %2,99'unu kapsadığı görülebilir. Türkiye genelinde hanelerin %3,64'ünün başvurup hak sahibi olamadığı ifade edilebilir.

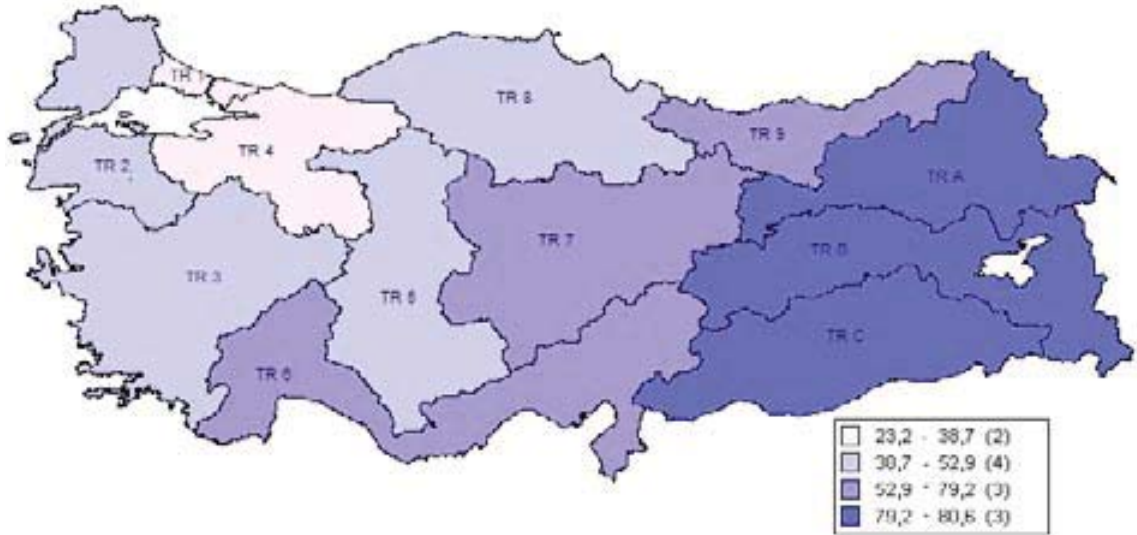
Türkiye genelinde hak sahibi olamayan hane sayısı bakımından öne çıkan iller Harita 6'da gösterilmiştir. Harita 6'da yer alan bilgiler il başına düşen hak sahibi olamayan hane sayısı ve bu rakamın toplam hak sahibi olamayan hane sayısına oranını göstermektedir. Öne çıkan iller sırasıyla; Diyarbakır, Van, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Gaziantep, Mardin, Mersin iken, Bolu, Karabük, Bilecik, Burdur, Çankırı illeri düşük başvuru sayısına sahip olan illerdir.

Harita 6: Hak Sahibi Olamayan Hanelerin Sayılarına Göre İllerin Dağılımı

Her bir İBBS Düzey 1 Bölge Birimlerinin kendi sınırları dâhilinde aldığı başvurular içinde başvuruyu kabul etme oranı Harita 7'de gösterilmiştir. Harita 7'de incelenen değişkenin renk kodları, sınıf aralıkları ve sınıf aralığına düşen bölge sayıları haritanın sağ alt köşesinde bulunan bilgi kutusunda açıklanmaktadır. Koyu renkli bölgelerde açık renkli bölgelere göre gelen başvuruların kabul edilme oranı daha yüksektir.

Harita 7: Toplam Başvuru Sayısına Göre Hak Sahibi Olan Hanelerin Düzey 1 Bölge Birimlerine Göre Dağılımı

Başvuru sayısına göre en yüksek kabul oranını verme durumu incelendiğinde; Orta-doğu Anadolu Bölgesi (TR B) %80,60, Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) %79,61 ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A) %79,27 ile ilk üç sırada yer almaktadır. Başvuru sayısına göre en yüksek kabul oranı veren bu üç bölgeyi sırasıyla %57,18 ile Doğu Karadeniz Bölgesi (TR 9), %54,01 ile Akdeniz Bölgesi (TR 6), %52,98 ile Orta Anado-

lu Bölgesi (TR 7), %46,48 ile Batı Karadeniz Bölgesi (TR 8), %43,87 ile Batı Anadolu Bölgesi (TR 5), %42,32 ile Batı Marmara Bölgesi (TR 2), %38,72 ile Ege Bölgesi (TR 3), %31,57 ile Doğu Marmara Bölgesi (TR 4), %23,26 ile İstanbul Bölgesi (TR 1) izlemektedir. Türkiye'nin doğusunda bir yığılma olduğu görülmektedir.

Harita 7 farklı bir bakış açısı ile de yorumlanabilir. Her bir TR Bölgesinin kendi sınırları dâhilinde yapılan toplam başvuru sayısına göre başvuruyu reddetme durumuna bakıldığında %76,74 İstanbul Bölgesi (TR1), %68,43 Doğu Marmara Bölgesi (TR 4) ve %61,28 ile Ege Bölgesi (TR 3) ilk sıralarda yer almaktadır. Başvuru sayısına göre en yüksek red oranı veren bu üç bölgeyi sırasıyla %57,68 ile Batı Marmara Bölgesi (TR 2), %56,13 ile Batı Anadolu Bölgesi (TR 5), %53,52 ile Batı Karadeniz Bölgesi (TR 8), %47,02 ile Orta Anadolu Bölgesi (TR 7), %45,99 ile Akdeniz Bölgesi (TR 6), %42,82 ile Doğu Karadeniz Bölgesi (TR 9), %20,73 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A), %20,39 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C), %19,40 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B) izlemektedir. Türkiye'de başvuru yapan hanelerin sadece %38,1'nin hak sahibi olmadığı düşünülürse, TR A, TR B ve TR C bölgelerine ait kendi bölgeleri dâhilinde başvuru reddetme oranının Türkiye ortalamasının dahi altında kaldığı görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında kullanılan İBBS Düzey 1 bölgeleri sosyal ve ekonomik göstergeler açısından incelendiğinde, bölgelerin birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar kendilerini okullaşma, okuryazarlık, yoksulluk ve işsizlik oranlarında, hanehalkı büyüklüklerinde, istihdam olanaklarında, sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeylerinde, hanelerin göç etme durumlarında, gayrisafi milli hâsılanın dağılımında vb. göstermektedir. Bu bölgelerdeki yapı ile ŞNT başvurularının nasıl bir ilişki içerisinde olduğu; nüfus, ortalama hanehalkı büyüklüğü, nüfusun yaş dağılımı, okuryazarlık oranı ve göç durumlarına göre aşağıda özetlenmiştir (Uzun, 2011).

Bölgelerin nüfus yoğunluklarına bakıldığı zaman, ŞNT başvurusu ve ŞNT hak sahibi olma durumunun bölgelerin nüfus yoğunlukları ile paralel bir yapı göstermediği görülmektedir. Örneğin, en yoğun nüfusa sahip bölgeler arasında yer alan İstanbul Bölgesi, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda son sıralarda yer alırken, toplam nüfus yoğunluğu açısından son sıralarda bulunan Ortadoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda ilk sıralarda yer almaktadır.

TÜİK 2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) ve 2009 yılı hanehalkı sayısı verilerinden hareketle yapılan hesaplamalar sonucunda, ortalama hanehalkı büyüklüğü bu çalışma özelinde Türkiye geneli için 4 olarak bulunmuştur. Bu ortalamaya göre hane nüfusunun yüksek olduğu bölgelerde, ŞNT başvurusu yapan veya ŞNT hak sahibi olan hane sayısının da yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin ortalama hanehalkı büyüklüğü 4'ün üzerinde çıkan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda ilk sıralarda yer alırken, ortalama hanehalkı büyük-

lüğü bu rakamın altında çıkan İstanbul Bölgesi ve Batı Marmara Bölgesi, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda son sıralarda yer almaktadır.

TÜİK 2009 yılı ADNKS verilerinden hareketle Türkiye genelinde 19 yaş altı nüfusun toplam nüfusa oranı %35 olarak bulunmuştur. Bölgelerdeki 19 yaş altı genç nüfusun yoğunluğu ile ŞNT başvuru yapma ve ŞNT hak sahibi olma durumu arasında paralel bir yapı olduğu görülmektedir. Örnek verilecek olursa, genç nüfusu Türkiye ortalamasının üzerinde çıkan Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Ortadoğu Anadolu Bölgesi, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda ilk sıralarda yer alırken, genç nüfusu Türkiye ortalamasının altında çıkan İstanbul Bölgesi, Doğu Marmara Bölgesi ve Batı Marmara Bölgesi, son sıralarda yer almaktadır.

Benzer bir şekilde 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma yazma bilmeyen kişilerin bu yaş grubundaki nüfusa oranı Türkiye genelinde %7 olarak hesaplanmıştır. Eğitim/öğretim hizmetlerinden hiç yararlanmamış, okula gitmemiş veya okuma yazma öğrenememiş kişileri ifade eden bu oranı yüksek çıkan bölgelerin ŞNT başvuru sayılarında üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla okuma yazma bilmeme durumu ve ŞNT başvurusu veya ŞNT hak sahipliği durumu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda ilk sırada yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi bu duruma bir örnek olarak verilebilir.

Bölgelerin göç durumu incelendiğinde, yüksek oranda göç veren bölgelerin ŞNT başvurusu ve ŞNT hak sahipliği durumunda da üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Ortadoğu Anadolu Bölgesi, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi gibi yoğun göç veren bölgeler, ŞNT başvuru ve ŞNT hak sahibi olma durumunda da ilk sıralarda yer almaktadır (www.tuiakapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul).

SONUÇ

ŞNT maddi yetersizlikler içinde bulunan ve toplumdan dışlanma riski taşıyan belirli bir kesimi hedef kitle seçerek yoksulluk ile mücadele etmeyi amaçlayan bir sosyal yardım türü olup, toplumdaki en yoksul çocukları ve kadınları hedeflemektedir. Bu yardım programında hamile kadınlar ile çocukların sağlık harcamaları ve okul çağındaki çocukların eğitim harcamaları belirli şartlar karşılığında nakdi olarak karşılanmaktadır. ŞNT'nin başarılı sonuçlar vermesi üzerine bugün birçok ülkede farklı yapıda ŞNT uygulamalarına rastlamak mümkündür.

Bu programın, toplumdan dışlanma riski taşıyan yoksul kesimin yeniden topluma kazandırılması, ülkenin geleceği olan çocukların beşeri sermayelerinin güçlendirilmesi, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi, yapılan nakit yardımlar ile hane gelirinin yükseltilmesi, yoksulluğun bir kader olarak algılanmasının engellenmesi, şartlılık ilkesi ile faydalanıcı haneler üzerinde olumlu davranış değişikliklerinin sağlanması, yoksulluk sebebiyle eğitim hayatından kopan çocukların tekrar okuyabilmesi, çocuk ölüm

oranlarının düşürülmesi, kız çocuklarının okullaşma oranının artırılması, hamile kadınların hem kendi sağlıklarını hem de bebeklerinin sağlıklarını takip edebilmesi, temel eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden uzak kalan kişilerin bu hizmetlere yaklaştırılması, yoksulluğun kuşaklar arası mirasının engellenmesi ve hanedeki annelerin aile içindeki yerinin sağlanması gibi birçok amacı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ŞNT'nin devletin hizmet sunan taraf olması sebebiyle takip ve izleme fonksiyonları ile hesap verilebilirlikte şeffaflığın sağlanması, yardım bilgi sistemi yönetiminin öneminin vurgulanması, karar mekanizmalarında objektifliğin ve merkezi yapının sağlanması gibi yönetsel konulara da katkıları olmaktadır.

ŞNT alternatifi olan diğer aynı sosyal yardımlara göre, haneye kendi kararını verebilme yetkisi tanımaktadır. Böylelikle kişi, parayı harcıyıp harcamama kararını kendi verebileceği için kendisi ve hanesi için öncelikli ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve faydasını arttıracak seçeneğe göre hareket edebilecektir. Haneye belirli ürünleri içeren yardım paketlerinin verilmesi gibi sınırlılıkları olan aynı yardımlar yerine ŞNT ile verilen nakit para, kişiye kendi kararlarını verme özgürlüğü tanımanın yanı sıra aile gelirlerine de bir katkı olmaktadır.

Türkiye ise ŞNT ile 2000'li yıllarda yaşanan krizlerin ardından tanışmıştır. Günümüzde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yurt genelinde en çok kaynak ayrılan sosyal yardım programlarından birisi olan ŞNT programı, Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık ayırımında iki kutuplu bir yapıya sahiptir. Kronik yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula kaydettiremeyen, okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi dönemde çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan, doğumlarını bir sağlık kuruluşunda gerçekleştiremeyen ailelerin ya da gebelik döneminde düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptıramayan, Sosyal Güvenlik Kurumuna tâbi olmayan ve düzenli bir geliri bulunmayan nüfusun en yoksul %6'lık kesimini hedef grup alan bir sosyal güvenlik ağı olarak tasarlanmıştır. Cinsiyet ve yaş kategorilerinde değişen miktarlarda yapılan yardımların anne adına açılan hesaplara yatırılması ile de toplumda kadının yerinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

ŞNT ödemelerinin hak sahiplerine düzenli olarak yapılabilmesi, yardımların kontrolü bir şekilde dağıtılabilmesi ve fayda sahibi kişilerin yardım alabilmek için yapmak zorunda olduğu şartları yerine getirip getirmediğinin takip edilmesi amacıyla bir izleme ve takip sistemi bulunmaktadır. Bu sistem ile takip edilen haneler, sağlık ve eğitim şartlarını sağlamadığı zaman yardımdan düzenli olarak yararlanamamakta ve ödemeleri kesilmektedir.

Türkiye'nin 2003-2010/Ocak tarihlerine ait ŞNT verileri incelendiğinde; ŞNT yardımları için 1.758.182 hanenin başvuru yaptığı, 1.087.769 hanenin başvurusunun kabul edildiği ve 670.413 hanenin başvurusunun reddedildiği görülmektedir. İBBS

Düzyey 1 Sınıflandırması göz önüne alınarak toplam başvuru sayısı bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B) ve Akdeniz Bölgesi (TR 6) izlemektedir. Toplam başvuru sayısı bakımından ilk sırada yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden (TR C) alınan başvuru sayısı o bölgedeki toplam hane sayısının %30,80'ini oluşturmaktadır. Diyarbakır, Van, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Gaziantep, Mardin, İçel, Adıyaman ve Hatay, Türkiye genelinde toplam başvuru sayısı bakımından öne çıkan iller olarak belirlenmiştir. Hak sahibi hane sayısı bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B), Akdeniz Bölgesi (TR 6) ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A) izlemektedir. Hak sahibi hane sayısı bakımından ilk sıralarda yer alan bölgeler incelendiğinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki (TR C) hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %24,52'sini, Ortadoğu Anadolu Bölgesi'ndeki (TR B) hak sahibi hane sayısının o bölgedeki toplam hane sayısının %36,55'ini içerdiği görülmektedir. Türkiye genelinde hak sahibi hane sayısı bakımından öne çıkan iller ise Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Adana, Adıyaman, Şırnak, Ağrı ve Erzurum'dur. Kendi sınırları dâhilinde yapılan toplam başvuru sayısına göre başvuruyu kabul etme oranı yüksek olan bölgeler içerisinde Ortadoğu Anadolu Bölgesi (TR B), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (TR C) ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (TR A) ilk üç sırada yer almaktadır (Uzun, 2011).

Bu çalışma kapsamında ŞNT yardımları bölgeler bazında değerlendirildiğinde;

- ŞNT başvurusu ve ŞNT hak sahibi olma durumunun bölgelerin nüfus yoğunlukları ile paralel bir yapı göstermediği,
- Hane nüfusunun Türkiye ortalamasının üstünde olduğu bölgelerde, ŞNT başvurusu yapan veya ŞNT hak sahibi olan hane sayısının da yüksek olduğu,
- Bölgelerdeki 19 yaş altı genç nüfusun yoğunluğu ile ŞNT başvuru yapma ve ŞNT hak sahibi olma durumu arasında paralel bir yapı olduğu,
- Eğitim/öğretim hizmetlerinden hiç yararlanmamış, okula gitmemiş veya okuma yazma öğrenememiş kişileri ifade eden 6 yaş ve üzeri nüfus içinde okuma yazma bilmeyen kişilerin bu yaş grubundaki nüfusa oranı yüksek çıkan bölgelerin ŞNT başvuru sayılarında üst sıralarda yer aldığı,
- Okuma yazma bilmeme durumu ile ŞNT başvurusu veya ŞNT hak sahipliği durumu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu,
- Yüksek oranda göç veren bölgelerin ŞNT başvurusu ve ŞNT hak sahipliği durumunda da üst sıralarda yer aldığı

görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Castaneda, T., Lindert K. (2005), Designing and Implementing Household Targeting Systems: Lessons from Latin America and the United States*, The World Bank Social Protection Paper No: 526, Washington D.C.
- Cecchini, S.(2009), Do CCT Programmes Work in Low-Income Countries?*, International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC - IG), No: 90, Brazil.
- Chaudhury, N., Parajuli, D. (2006), CCT and Female Schooling: The Impact of the Female School Stipend Program on Public School Enrollments in Punjab, Pakistan*, World Bank Policy Research Working Paper No: 4102, Washington D.C.
- Coady, D., Grosh, M., Hoddinot, J. (2004), The Targeting of Transfers in Developing Countries: Review of Experience and Lessons, Regional and Sectoral Studies*, World Bank, Washington D.C.
- Esenyel, C. (2009), Türkiye'de ve Dünyada ŞNT Uygulamaları*, Uzmanlık Tezi, SYDGM, Ankara.
- Gürses, D. (2007), "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, Haziran, s.59-74.*
- Karağöl, E.T., Yıldırım, J., Atan, M., Eralp, A., Güneş, F., Sungur, M., "Türkiye'de Sosyal Yardım Yararlanıcılarını Belirleyen Faktörler", Yayımlanmamış Makale.*
- Lehmann, C. (2010), Benefiting Without Receiving Money? Externalities of Conditional Cash Transfer Programmes on Schooling, Health and the Village Economy*, International Policy Centre for Inclusive Growth, Sayı 13, Brazil.
- Mongiorgii, M., Bloom, K. S. (2006), "Innovative Approaches to Poverty Reduction&Social Protection: CCT", Asian Developer Bank, <http://www.adb.org/documents/prf/NEP/CCT-BrownBag-Overview.pdf>, Erişim Tarihi: 10.08.2010.*
- Ortakaya, A.F. (2009), ŞNT Programı İçin Yapılan Başvuruların Zaman Serileri İle Modellenmesi*, Uzmanlık Tezi, SYDGM, Ankara.
- Paque, V.B. (2010), "CCT Theory, Practice and Evidence", <http://www.adb.org/documents/events/2009/high-level-assistance/Paque-Conditional-Cash-Transfers.pdf>, Erişim Tarihi: 10.08.2010.*
- Rawling, L., Briere B.(2006), Examining CCT Programs: A Role for Increased Social Inclusion?*, The World Bank, Social Protection Discussion, Paper no: 0603, Washington D.C.
- Rawlings, L., Rubio, G. (2003), "Evaluating the Impact of Conditional Cash Transfer Programs Lessons from Latin America", World Bank Policy Research Working Paper 3119, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2_003/09/30/000094946_0309160409264/additional/108508322_20041117165019.pdf, Erişim Tarihi: 10.08.2010.*
- SYDGM, "ŞNT Eğitim, Sağlık ve Gebelik Yardımları Bilgi Broşürü", www.sydgm.gov.tr/upload/mce/2008-2010/video/sntbrosur2009.doc, Erişim Tarihi: 10.08.2010.*
- SYDGM (2010), El Kitabı*, SYDGM, Ankara.
- SYDGM (2008), Stratejik Plan 2009-2013*, SYDGM, Ankara.
- Uzun, C.B. (2011), Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi Yardımlarını Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Analiziyle Tahmini*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Zabçı, F.Ç. (2003), "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?", SBF Dergisi, Cilt 58, Sayı. 1, s.215-240.*

www.sydgm.gov.tr

www.tuik.gov.tr